

3. Genette G. Figures II / Gérard Genette. – P. : Edition du Seuil, 1975. – 296 p.
4. Genette G. Métalepse. De la figure à la fiction / Gérard Genette. – P. : Edition du Seuil, 2004. – 134 p.
5. Lienhart P. La Vie d'Irène Némirovsky / P. Lienhart, O. Philipponat. – P. : Grasset, 2007. – 504 p.
6. Némirovsky I. Les chiens et les loups / Irène Némirovsky. – P. : Albin Michel, 2004. – 336 p.
7. Renard P. Irène Némirovsky (1903–1942). Une romancière face à la tragédie / Paul Renard // Roman 20–50. Revue d'étude du roman du XX siècle. – 1993. – №16. – 150 p.
8. Schaeffer J.-M. Qu'est-ce qu'un genre littéraire? / Jean-Marie Schaeffer. – P. : Edition du Seuil, 1989. – 184 p.
9. Ubersfeld A. Lire le théâtre I / Anne Ubersfeld. – P. : Belin, 2001. – 238 pp.

**Transmodalisation of the Narration in the Novel (Based on the Novel
«The Dogs and the Wolves» by Irène Nemirovsky)**

The article deals with the phenomenon of transgression of narration in the novel. Taking the novel «The Dogs and the Wolves» by Irène Nemirovsky we analyze the «théâtralisation» of the prose narrative and its features. The regularities and particularities we have found prove the possibility of using the theatrical elements in the texts by Irène Nemirovsky because of her interest to the theatrical aesthetic of «l'entre-deux-guerres».

Інна Лівцицька (Кіровоград)

**«В ЛАБІРИНТАХ ЛЮДСЬКОЇ ДУШІ»
(ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ПСИХОЛОГІЗМУ
УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ)**

Останнім часом зросла кількість досліджень художнього психологізму українських письменників, зокрема творчого здобутку Івана Франка, Володимира Винниченка, Миколи Хвильового, Михайла Коцюбинського, Григорія Тютюнника, Михайла Стельмаха та інших, які ґрунтуються на методології вивчення психологізму, що склалася ще в 1960–1980-х рр. як результат наукових пошуків Лідії Гінзбург, Миколи Кодака, Василя Фашенка, Миколи Храпченка та інших, а в окремих розвідках Івана Зимомрі, Лариси Каневської, Ніли Зборовської, Алли Швець, Андрія Печарського започатковано спроби вивчення творчості письменників у психоаналітичному ключі.

Історія психологізму в українській літературі ХХ ст. розкриває складний шлях цього явища в двох аспектах: в історичному та теоретичному. Художній психологізм як такий існує в літературі імманентно, проте найвищі його досягнення, як правило, дослідники пов'язують саме з реалізмом другої половини ХІХ ст., коли бурхливий розвиток психології як науки «...вплинув на практику психологічного зображення в українській прозі...» [30; 75].

На рубежі ХІХ–ХХ ст., коли починав втрачати творчу силу метод реалізму, на зміну йому виходили модерні літературні напрями з властивими їм загостреними прагненнями якомога виразніше зобразити внутрішній світ людини. Творчість письменників української літератури, починаючи з Василя Стефаника, Ольги Кобилянської, Михайла Коцюбинського, Лесі Українки, відзначалася посиленням уваги до проблем внутрішнього життя особистості, що зумовило поглиблення психологічного зображення і, відповідно, викликала жанрово-стильове збагачення літературного процесу. «Змінюється «промінь зору» автора на об'єкт спостереження: автор шукає оптимального співвідношення у зображенні персонажа і його оточення, порушує часове розгортання сюжету, а головне – аналізує стан душі персонажа» [18; 138].

Саме в цей період відбувається активізація психологічного напрямку в літературознавстві, який, ґрунтуючись на здобутках біографічного методу Шарля Огюстена Сент-Бева, трактував мистецтво як «сублімацію авторської психології в художні образи» [21; 113], а основним завданням цього методу було дослідження творчості письменника, спираючись не лише «на історико-біографічний матеріал, а й на свою інтуїцію художника» [5; 445].

В Україні дослідження літературного психологізму розпочалося з вивчення психологічних основ художньої творчості. Психологічну методологію першим впровадив харківський літературознавець Олександр Потєбня, який поєднав психологічний аналіз твору з аналізом лінгвістичним, виклавши своє розуміння цієї проблеми в працях «Думка і мова», «3 лекцій по теорії словесності» та ін. Одним із перших прилучився до неї теж харківський учений Дмитро Овсянико-Куликовський, який поєднав у своєму дослідницькому методі психологічний (потєбнянський) і соціологічний підходи [21; 117].

Найпомітніший слід у становленні психологічного напрямку в українському літературознавстві залишив Іван Франко. Франко усвідомив, що в тлумаченні літератури як такої необхідно керуватися двома принципами: історичним та психологічним, а саме тлумачення має бути обов'язково з урахуванням національної специфіки. Геніальність Франка, на думку проф. Григорія Клочека, проявилась у тому, що вибраний ним метод органічно відповідав природі досліджуваного матеріалу: «Адже ж естетика є властиво наука почування, спеціально про відчуття артистичної краси, – значить, є частиною психології. А в такому разі й основана на ній критика мусить бути психологічною і, тільки будучи такою, може користуватися й тими науковими методами досліду, які виробила сучасна психологія, – отже, може зробитися вповні науковою, спосібною до дійсного розвитку, а не залежно від капризів моди» [33; 53–54].

Для літературно-критичних студій початку ХХ ст. Франко окреслив такі проблеми співвідношення свідомих і несвідомих процесів творчості митця, які пізніше будуть порушені у фрейдівському психоаналізі [6; 321].

Українська проза початку ХХ століття та художні твори самого Франка, з його увагою до «психологічної екзотики» [25; 32], дали багатющий матеріал для сучасних досліджень психологізму, адже багато творів того періоду являли собою своєрідні психологічні студії: «Перехресні стежки» Івана Франка, «Камінний хрест» та «Новина» Василя Стефаника, «Людина» та «Царівна» Ольги Кобилянської, «Цвіт яблуні», «Дебют», «Intermezzo» Михайла Коцюбинського та інші.

Іван Франко першим в українському літературознавстві встановив відмінність між способом створення психологічних портретів реалістами (модерністами) кінця століття та їх попередниками. Сучасні дослідники говорять про «новий психологізм» письменників «молодого покоління» [20; 14], відмінний від психологізму Льва Толстого, Панаса Мирного, Івана Франка, Антона Чехова [17; 30] та суголосний європейському психологізму Емілія Золя, Генрі Джеймса, Артура Шніцлера, Кнута Гамсуна та ін. Проза Франка стала цікавим матеріалом для сучасних досліджень різних психічних (часом патологічних) станів, потьмареної психіки та психопатологій особистості [10; 35], для передачі яких письменник випробував нові форми психологізму, наближені до модерністського «потoku свідомості».

Для Василя Стефаника органічною стає форма сповіді героя у формі озвученого мовлення (діалоги, монологи у Стефаника мають значний психологічний зміст, адже кожна репліку героя письменник насичує «глибоким психологічним підтекстом» [17; 34]).

Якщо основним засобом психологізації у Стефаника виступає діалог, то у Коцюбинського великого психологічного навантаження набуває внутрішнє мовлення та пейзаж. Для Михайла Коцюбинського характерними є форми внутрішніх роздумів та невластиво-прямої мови героїв. Змальовуючи людину у певний момент життя, він розкриває її внутрішній стан як послідовний, органічно безперервний процес, який може й не закінчитися у рамках зображеного у творі, але характер очікуваного завершення повністю зрозумілий. Як зазначає Юрій Кузнецов, «еволюція творчості Коцюбинського показує, що, почавши з оповідань традиційного плану, письменник з часом виробляє індивідуальну манеру письма, котру можна визначити як імпресіоністичну» [16; 197]. Саме «психологічний імпресіонізм Михайла Коцюбинського», стане провідником літератури «потoku свідомості», яка набуває поширення згодом [25; 39].

Для психологізму Ольги Кобилянської характерна, на думку дослідників, досить помітна «орієнтація на реалістичну традицію ХІХ ст., коли внутрішнє передається через зовнішнє – портрет, дії, рухи, вчинки людини» [17; 32]. Звідси, напевно, типологічні зв'язки з портретами творів Панаса Мирного [14], увага до зовнішнього дискурсу мовлення персонажів, психологічного авторського опису, що відрізняє психологізм письменниці від прози

Коцюбинського та Стефаніка, які «прагнуть показати почуття і переживання героїв головним чином через добір певних фактів, реалій дійсності» [17; 33].

Письменники 1920-х років (зокрема Володимир Винниченко, Віктор Петров, Валер'ян Підмогильний, Григорій Косинка, Андрій Головка, Микола Хвильовий) утверджують новий напрям в українській літературі, підносять її на новий щабель художності, який знаменує «перший спалах інтелектуальної прози» [27; 75]. В їхній прозі на перший план виходить не подія, а її психологічне підґрунтя, відтворення того, як зовнішні чинники позначаються на почуттях персонажів, на плинності й зміні їх настроїв і переживань, на так званому «внутрішньому сюжеті» (термін Тамари Денисової). Водночас частішають спроби літературознавців пояснити феномен творчості письменників крізь призму психоаналітичної теорії. Саме в такому ключі були написані праці Халецького «Психоаналіз особистості та творчості Шевченка» (1926), Підмогильного «Іван Нечуй-Левицький (Спроба психоаналізу творчості)» (1927) та інші, що увійшли пізніше до збірки «Історія психоаналізу в Україні». Однак, як відмітила Ніла Зборовська, таким розвідкам не судилося набути статусу окремої школи, адже будь-які авангардні пошуки в цьому напрямі «розбивалися об мур догматичного літературознавства» [6; 320].

Проблема художнього психологізму в 1920-ті роки була однією з тих проблем, навколо яких точилися суперечки, йшла гостра боротьба різних, інколи діаметрально протилежних поглядів. Антипсихологічні тенденції виявлялись у тому, що літературу оголосили «літературою факту» (футуристи), ілюстратором «романтики буднів» (ВУСПП, «Молодняк»), «білогвардійщиною» тощо. Найрадикальніші ліквідатори психологізму (переважно з РАППу) звинуватили психологізм в інтуїтивізмі, фрейдизмі, бергсоніанстві та «заявили про його цілковиту неприйнятність як засобу в пролетарській літературі» [9; 50].

Після цього психологізм як певне художнє явище практично не досліджувався. Художні твори перетворювалися на агітки [24; 13], а перші паростки-здобутки українського психологізму були просто знівельовані. «Поглиблений психологізм ніби відкладався вбік – до того часу, доти саме життя не надасть йому необхідного і більш чи менш ґрунтового реального змісту» [24; 13].

Перевага надавалася вивченню психологізму письменників XIX ст., а матеріалом для методологічної постановки питання слугували, як правило, твори російських письменників: Толстого, Чехова, Достоевського, Тургенєва; для необхідних опозицій та протиставлень – твори французьких письменників: Анрі Марі Бейль Стендаля, Густава Флобера, Гі де Мопассана, Марселя Пруста. Особливою популярністю користувався розроблений Львом Толстим метод літературного вивчення внутрішнього світу особистості, – «діалектика душі», що викликав появу великої кількості досліджень.

Інтерес до психологізму в радянській літературі та в українській зокрема загострився на початку 1960-х років, в той короткочасний період «відлиги», коли посилилось особистісне спрямування в літературі, викликане проблемою моральної кризи, яка була «розплатою за теорію і практику виховання людей–«гвинтиків» [32; 6].

Пожвавленню наукового інтересу до дослідження проблем художнього психологізму сприяло перевидання в кінці 1950-х на початку 1960-х років літературознавчих досліджень, зокрема, трактату Івана Франка «Із секретів поетичної творчості», «Психології мистецтва» Льва Виготського, видання праць зарубіжних психологів та філософів екзистенціалістів (Жана Піаже, Жан-Поль Сартра, робіт Зигмунда Фрейда та ін.). Частіше почали лунати заклики до тісного союзу літературознавства та психології, а «на стику лінгвістики, психології та деяких інших наук почали з'являтися нові наукові дисципліни (психолінгвістика, етнопсихологія, лінгвосоціопсихологія), що мають певне відношення до проблем, якими займається наука про літературу» [12; 16].

Таке «психологічне вливання» в сферу літератури дало свої плоди – в цей час з'являються такі видання як «Проблеми психологізму в радянській літературі» (1970), «Про психологічну прозу» Лідії Гінзбург (1977), «Відкриття нового і діалектика почуттів» Василя Фащенко (1977) тощо.

Саме в цей період психологічний метод, започаткований Франком, почав оформлюватися в самостійну науку – «рецептивну поетику» [11; 157], все більше почали усвідомлюватися суто психологічні аспекти творчої праці письменника.

У 1980-х рр. дослідження психологізму триває – з'являються праці «Художній психологізм у радянській літературі 1920-х рр.» (1980), «Проблеми психологізму в художній літературі» (1980), «Психологізм соціальної прози» (1980), «У глибинах людського буття: Етюди про психологізм літератури» (1981), «Характери та ситуації» (1982), «Проблеми психологічного аналізу в літературі» (1983), «Психологізм російської класичної літератури» (1988). У цих працях психологізм розглядається як «ціннісна категорія мистецтва та у функціональному відношенні – як важливий компонент художнього твору, що дозволяє успішно реалізувати ідейно-художній задум письменника та активно впливає на процес створення літературних жанрів» [26; 3], як «декларована «рухомою естетикою» або науково реставрована з творчої практики (автора, школи, напряму) система соціально-психологічних поглядів на людину у світлі естетичних сповідань даного часу» [14; 7].

Аналізу психологізму власне української прози в цих працях приділяється мало уваги, а в наявних розвідках відчувається намагання авторів «обтяжувати» психологічний аналіз соціальним аспектом, трактуючи психологізм як певне поєднання «індивідуально неповторних, в тій чи іншій мірі, автономних якостей особистості, так і особливостей соціальних» [23; 6]. Так, за Миколою Кодаком, психологізм «включає в себе соціологічний та індивідуальний підходи водночас» [14; 7], і, відповідно, тому дослідник пропонує такі різновиди художнього психологізму, як «діалектико-синтетичний, аналітико-інтроспективний, філософсько-епічний, соціально-філософський та соціальний» [14; 33–40].

Василь Фащенко дає таке визначення: «Психологізм – універсальна, родова якість художньої творчості. Його предметом є відображення внутрішньої єдності психічних процесів, станів, властивостей і дій, настроїв і поведінки людини, а також соціальних груп і класів. Це та властивість справжнього мистецтва, в якій істина постає як процес. Завдяки психологізму з'являється багатогранність образів, переконливість реальних колізій, мотивів поведінки дійових осіб і правдивість діалектики людської душі» [31; 49]. Дослідник говорить про розвиток двох основних типів психологічного аналізу: повістувального, тобто психологізму зовнішніх проявів, та експресивного, тобто вираження найтонших душевних станів. Внаслідок індивідуального авторського поєднання цих форм виникають і різні напрями психологізму (грунтовно-аналітичний психологізм Михайла Шолохова, поетична монументальність творів Олеса Гончара, сувора стриманість у відтворенні характерів Валерія Шукшина, іронічне, з елементами фантазмагорії, повісткування про психіку людей Василя Земляка, Володимира Дрозда, Володимира Яворівського) [31; 278].

Сучасний російський дослідник Андрій Єсін, спираючись на досвід російської класичної літератури, інтерпретує поняття художній психологізм як «зображення внутрішнього світу людини, спосіб відтворення, осмислення і оцінки того чи того життєвого характеру» [4; 18]. Він виокремив широке та вузьке розуміння психологізму в літературі. В ширшому сенсі під психологізмом розуміється «загальна властивість мистецтва відтворювати людське життя та зображати характери людей» [3; 4]. У цьому сенсі все мистецтво та вся література є психологічними. Друге, вужче розуміння психологізму – властивість не всього мистецтва та не всієї літератури, а тільки певної її частини. При цьому дослідник підкреслив, що «письменники-психологи відтворюють внутрішній світ людини особливо яскраво, жваво та детально, досягаючи особливої глибини в його освоєнні» [3; 6]. Андрій Єсін зауважує, що «про психологізм можна говорити лише в тому випадку, коли психологічне зображення стає основним засобом, за допомогою якого пізнається зображуваний характер; коли воно несе значне змістове навантаження, значною мірою розкриває особливості тематики, проблематики та пафосу твору; коли воно достатньо велике за обсягом» [3; 12].

До теоретичного визначення «психологізму в літературі» долучались і психологи, адже «предметом дослідження в психологізмі і в психології є внутрішній світ людини» [2; 8]. Помітний внесок у розробку теорії художнього психологізму саратовського психолога, професора Івана Страхова, котрий виділив дві форми психологічного аналізу в літературі: внутрішню – зображення характерів зсередини (внутрішня мова, образи пам'яті та уяви) та зовнішню – інтерпретація письменником виразних особливостей мови, мовної поведінки, міміки та інших зовнішніх проявів психіки [29; 4]. Андрій Єсін доповнює цей поділ ще однією формою психологічного зображення – «сумарно-позначальною» [3; 13], тобто «вербальним

позначенням почуття» [28; 168]. Вона характеризується активною роллю автора-оповідача, який не тільки сам називає почуття героїв, а й коментує їх, оповідає про них у формі невластиво-прямого мовлення, використовує психологічні деталі, портрет та пейзаж.

Як підсумок, дослідниками було виокремлено три форми психологічного зображення: «пряму», «непряму» та «сумарно-позначальну», що підтримується й сучасними дослідниками [19; 41].

Серед літературознавців 1960-х рр. з'явилися спроби типологізувати художній психологізм відповідно до основного принципу психологізації, як це окреслив у своїх роботах Микола Чернишевський. Так російський дослідник Микола Храпченко, ґрунтуючись на матеріалі російської літератури, виокремлює чотири принципи розкриття внутрішнього світу людини: динамічний (пушкінський), суть якого полягає у нерозривній єдності лаконічної характеристики переживань героїв та динамічного розвитку сюжету; типологічний (гоголівський), де психологія героя розкривається через соціально-побутове середовище; аналітичний (лермонтовський), в якому поєднуються дослідження психології героїв через вчинки та дії з аналізом думок і почуттів; «діалектика почуттів» (толстовський) – тонке розкриття динаміки внутрішнього життя людини, те, як одні почуття переходять в інші. [34; 411–412].

Зазначимо, що в літературі ХХ ст. всі вище названі форми взаємопроникні, часто використовуються симультанно, про що неодноразово зазначали дослідники (Василь Фащенко, Андрій Єсін, Микола Храпченко, Іван Страхов, Лідія Гінзбург та ін). А це потребує додаткових зусиль з боку читача: він стає співавтором, сам поповнює «лакуни» у психологічному малюнку душевного буття персонажа за допомогою своєї уяви [1; 348], а твір стає відкритим текстовим «ґешталтом» (Вольфганг Ізер). «Цей «ґештальт» обов'язково повинен бути забарвлений актом нашого вибору. Його не подає сам текст, він з'являється тільки тоді, коли зустрічаються написаний текст та індивідуальна уява читача з її власною історією досвіду, власною свідомістю та власним світоглядом» [7; 356]. Одночасно посилюється відповідальність читача, бо зростає ймовірність підміни думок і переживань автора й персонажа власними. На цьому етапі значна увага дослідників прикута до рецептивного аспекту психологізму, що є предметом вивчення рецептивної естетики та поетики, деякі аспекти котрої висвітлені у працях Григорія Ключека «У світлі вічних критеріїв», «Поетика та психологія» та ін.

Доречно зазначити, що однією з причин непорозуміння у сфері теоретичних визначень є часом взаємозамінне уживання дослідниками понять «психологізм» та «психологічний аналіз». Як зазначає Володимир Компанеєц, «психологізм як результат відображення авторської психології – це родова ознака мистецтва слова, властивість художньої літератури, що імманентно походить з його природи» [15; 52]. Адже автор твору не може «не відобразитися у своєму творі як людина, як характер, як натура, тому на цьому етапі доречно говорити про психобіографічний аспект психологізму, про дослідження проявів «імплицитного автора» в творі, що Микола Ільницький називає «внутрішнім психологічним автобіографізмом» [8], а Лариса Каневська окреслює терміном «імплицитний автобіографізм» [10; 24]. Метою такого дослідження є створення психобіографії письменника (psychobiography) [22], що є «різновидом біографії, написаної з психоаналітичної або психодинамічної точки зору, яка інтерпретує твори мистецтва через психологічні конфлікти автора, або ж відтворює особливості психології автора шляхом реконструкції підсвідомих імпульсів митця у тексті. Так утворився певний напрям літературної критики, що отримав назву психоаналітичної критики» (psychoanalytic criticism) [37; 913]. Прикладами праць, написаних у такому руслі можуть бути праці американського психоаналітика Еріка Еріксона про Максима Горького, Бернарда Шоу та Зигмунда Фрейда, в котрих автор поєднав вивчення індивідуальності письменника з історичним аналізом та запропонував свої теорії психобіографій цих видатних людей.

Кінець 1980-х та початок 1990-х років характеризувався певним поживленням у сфері вітчизняної психології. В науковий обіг почали вертатися або ж тільки входили роботи світових майстрів психоаналізу та представників різних напрямів аналітичної психології (неофройдизму, ґештальт-терапії, персонологічного напрямку, генетичної психології, необіхевіоризму тощо). З'явилися праці Зигмунда Фрейда «Художник та фантазування», дослідження Валерія Лейбіна «Фрейд, психоанализ и современная западная философия» (1990) та «Зигмунд Фрейд, психоанализ и русская мысль» (1994), праця засновника російської психоаналітичної школи професора Івана Дмитровича Єрмакова «Психоанализ литературы: Пушкин, Гоголь,

Достоевский» (1999) тощо. Все це зумовило широке прикладне застосування психоаналітичної методології до художніх творів. В українському літературознавстві такі спроби були зроблені у дослідженнях Соломії Павличко, Тамари Гундорової, Ніли Зборовської, Івана Зимомрі, Андрія Печарського та ін.

Загалом, певне поживлення культурного життя як сприяло, так і ускладнювало методологію дослідження психологізму, що було об'єктивним наслідком довготривалого «усамітнення» психології та літературознавства. Разом з тим, все очевиднішою ставала необхідність розмежування сфер психоаналітичних досліджень та естетико-художніх, про що писав ще засновник глибинної психології Карл Густав Юнг: «Тільки та частина мистецтва, що охоплює процес художнього образотворення, може бути об'єктом психології, але в жодному разі, не та, що являє собою суть мистецтва взагалі» [36; 214].

Отже, стан теорії художнього психологізму сьогодні відображає проблеми не тільки сучасного українського літературознавства, а й стан сучасної психологічної науки. «Сучасні психологи лише зрідка звертаються до літературознавчих праць, а то й зовсім не помічають їх у міждисциплінарному об'єднанні традиційних наук, які здавна вивчають людину, з науками новими: ергономікою, семіотикою, аксіологією, евристикою, характерологією тощо» [31; 6]. Проте, коли поєднується літературний матеріал з психологічним досвідом, то виникають безпрецедентні по своїй суті праці, як, наприклад, праця Карла Леонгарда «Акцентуйовані особистості», в якій класифікація типів особистостей досліджена на матеріалі творів російських класиків. Залишається сподіватись, що ближчим часом з'явиться щось подібне на матеріалі української літератури, тим паче, що початок таким дослідженням уже покладено.

Література:

1. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. [за ред. Марії Зубрицької; 2-е вид., доповнене]. – Львів : Літопис, 2001. – 832 с.
2. Арнаудов М. Психология литературного творчества ; [пер. с болг. Д. Д. Николаева] / Арнаудов Михаил. – М. : Прогресс, 1970. – 654 с.
3. Есин А.Б. Психологизм русской классической литературы // Кн. для учителя / Есин А. Б. – М. : Просвещение, 1988. – 174 с.
4. Есин А. Художественный психологизм как теоретическая проблема / Андрей Есин // Вестник Московского ун-та. – Серия 9. Филология. – 1982. – № 1. – С. 17–24.
5. Зарубежная эстетика и теория литературы XIX–XX вв. : Трактаты, статьи, эссе. – М. : Изд-во Московского ун-та, 1987. – 511 с.
6. Зборовська Н. В. Психоаналіз та літературознавство : [посібник] / Ніла Вікторівна Зборовська. – К. : «Академвидав», 2003. – 392 с.
7. Ізер В. Процес читання : феноменологічне наближення // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. ; [за ред. Марії Зубрицької; 2-е вид., доповнене] / Вольфганг Ізер. – Львів : Літопис, 2001. – С. 349–366.
8. Ільницький М. Все, що мав у житті... : Повесть Івана Франка «Перехресні стежки» в світлі авторської особистості / Микола Ільницький // Жовтень. – 1986. – № 8. – С. 105–116.
9. Кавун Л. Психологізм як елемент поезики новел Григорія Косинки / Лідія Кавун // Українська мова та література в школі. – 1993. – № 2. – С. 50–52.
10. Каневська Л. Психологізм романів І. Франка сер. 80-х – 90-х рр. : дис. ... кандидата філол. наук : 10.01.01 / Лариса Каневська. – К., 2004. – 209 с.
11. Клочек Г. Д. «Душа моя сонця наміряла...» : Поетика «Сонячних кларнетів» Павла Тичини / Григорій Дмитрович Клочек. – К. : Дніпро, 1986. – 367 с.
12. Клочек Г. Д. Поетика і психологія / Григорій Дмитрович Клочек. – К. : Знання, – 1990. – 47 с.
13. Кодак Н. Ф. Проблемы психологического анализа в современной советской литературе и роман-диалогия Ирины Вильде «Сестры Ричинские» : автореф. дисс. ... на соискание уч. степени канд. фил. наук : спец. 10.01.02 «Советская литература (украинская)» / Кодак Николай Филиппович. – Институт литературы им. Т. Г. Шевченко. – Киев, 1977. – 24 с.
14. Кодак М. Психологізм соціальної прози / Микола Кодак. – К. : Наук. думка, 1980. – 162 с.
15. Компанеев В. В. Художественный психологизм как проблема исследования / Компанеев В. В. // Русская литература. – 1974. – № 1. – С. 46–60.
16. Кузнецов Ю. Импрессионизм в українській прозі кінця ХІХ – початку ХХ ст. : Проблеми естетики і поезики / Юрій Кузнецов. – К. : Зодіак-ЕКО, 1995. – 304 с.
17. Кузнецов Ю. Б. Психологізм української прози початку ХХ ст. / Юрій Борисович Кузнецов // Українська мова та література в школі. – 1991. – № 2. – С. 30–35.
18. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. – К. : ВЦ «Академія», 1997. – 752 с. [Nota bene]

19. Мацапура В. І. Літературний психологізм та його роль у художньому творі. Основні форми і прийоми / Мацапура Валентина Іванівна // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. – 2000. – № 1. – С. 41–43.
20. Моклиця М. В. Модернізм як структура. Філософія. Психологія. Поетика : автореф. дис. ... доктора філол. наук : спец. 10.01.06 «Теорія літератури» / Марія Василівна Моклиця. – НАН України; Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка. – К., 1999. – 32 с.
21. Наєнко М. К. Історія українського літературознавства : [підручник] / Наєнко Михайло Кузьмович. – К. : Видавничий центр «Академія», 2003. – 360 с.
22. Николукин А. Психография – «новый метод» в литературоведении США / А. Николукин // Вопросы литературы. – 1963. – № 9. – С. 126–128.
23. Новиченко Л. Література і соціальна психологія / Леонід Новиченко // Радянське літературознавство. – 1987. – № 2. – С. 5–18.
24. Павловский А. О психологическом анализе в советской литературе / А. Павловский // Проблемы психологизма в советской литературе. – Л., 1970. – С. 9–38.
25. Панченко В. Урок літератури: книга для вчителя / Володимир Панченко. – Кіровоград, 2000. – 200 с.
26. Проблемы психологического анализа в литературе : межвуз. сборник науч. трудов. – Ленинград, 1983. – 155 с.
27. Синицька Н. Характерні ознаки інтелектуальної прози / Ніна Синицька // Слово і час. – 2003. – № 11. – С. 75–80.
28. Скафтымов А. П. О психологизме в творчестве Стендаля и Толстого // Нравственные искания русских писателей. Статьи и исследования о русских классиках / Александр Павлович Скафтымов. – М. : Худ. литература, 1972. – С. 165–181.
29. Страхов И. В. Психологический анализ в литературном творчестве : в 2-х ч. / Иван Владимирович Страхов. – Часть 1. – Саратов, 1973. – 40 с.
30. Тарнавський М. Майстерність психоаналізу чи ілюзія психологізму? (Два приклади : Панас Мирний і Нечуй-Левицький) / Максим Тарнавський // Слово і час. – 1992. – № 8. – С. 75–79.
31. Фащенко В. В. У глибинах людського буття : Етюди про психологізм літератури / Василь Васильович Фащенко. – К. : Дніпро, 1981. – 279 с.
32. Франкл В. Человек в поисках смысла: сборник / Виктор Франкл ; [пер. с англ. и нем.]. – М. : Прогресс, 1990. – 368 с.
33. Франко І. Я. Зібрання творів: У 50-ти т. / І. Я. Франко. – К. : Наукова думка, 1981. – Т. 31. – 595 с.
34. Храпченко М. Л. Толстой как художник / Михаил Храпченко. – М. : Худ. литература, 1978. – 580 с.
35. Швець А. І. Кримінальний сюжет і проблеми художнього психологізму та характеротворення у прозі Івана Франка : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.01 «Українська література» / Алла Іванівна Швець. – Львівський національний університет ім. І. Франка. – Львів, 2002. – 26 с.
36. Юнг К. Г. Об отношении аналитической психологии к поэтико-художественному творчеству / Карл Густав Юнг // Зарубежная эстетика и теория литературы XIX–XX вв. – М. : Изд-во Московского университета, 1987. – С. 214–31.
37. Merriam Webster's Encyclopedia of Literature. – Merriam-Webster, Incorporated, Publ.– 1995. – 1236 p.

**On the Depth of Human Soul
(History of the Artistic Psychologism Investigation in Ukrainian Literature)**

The article gives an outline of the stages of psychologism investigation in Ukrainian literature (starting mainly from the beginning of the XX century until nowadays). It focuses on the definition of artistic psychologism as well as on its types.